

miroslav
nastasijević

NAREDNIK KOJI JE ZASLUŽIO SVOJE

— Ako nisi znao za prokleta blago, ako nisi čuo o posmrtnoj osveti na prevaru ustreljenog trgovca, još ako ne veruješ u neminovnost sve-moguće pravde, onda čuj...

Starac začkljti. Istražuje odsjaje moga lica u polumraku kafane, loveći mogućnu nevericu i nevoljnost da podelim priču s njim. Miran sam. I znam da je to zasigurno od ponavljanja otupela i izmučena povest kafanskog pripovedača, kome od vina pucaju po obrazima bezimene reke, a oči od rakije, kao u nadojenog deteta, gube i boju, i smisao, i oblik i, zastakljene sluzavom skramom, već postaju site svega osim slušalaca i pića... Izbora nema. Odslušati, dakle, do kraja i biti lakši za davno izmišljeno tuđe stradanje, ili teži za mogućnost sopstvene neiskupljivosti odvratne tajne koja se starcu vezala u životni čvor.

— Znao sam ja!... Još one noći, u mirno doba, sam znao... I sada znam: nećeš, naredniče!... E, nećeš!... E, ima suda, ako ne ovde, a ono onamo gore, za takve kao ti... Još u mirno doba znao sam ja... Čuješ šta ti kažem!...

Slavodobitno zasvetli vodnjikavo oko, a ja se pitam koja li životna tuga i danas još uspešno pali taj plamen. Po naredniku smestim priču u prvi svevski rat, nalaktim se i slušam.

— Tog narednika sam znao još u mirno doba. Ista nam karaula bila dom. Ja vojnik, stasit sam bio, on narednik i svima nama glava. Divljak bez premca, nema šta. Dobro je umeo da bije, da psuje i da ždere, od čega je, opet, da vidiš, dobrog razloga bilo za strah. Ko je tad da bi imao pevlje onakvom da se ispreči, kad legne krv na oči, a ruka čuturu zgnječi kao jaj! Pa samo otpljune, pa prevali, pa zareži, i — ni mukajet! Eh, da si ga video onog dana, mislim sa rupom u glavi, onako velikog, širokog, onako bespomoćnog i nepovratno mrtvog, onako mirnog! Tri bih života dao još jednom da ga vidim kako pada. Uostalom, rat je bio. Bio je gadan rat. A baš tog jutra — čudno je lep bio dan, mislio bi: sve se van čoveka diglo da zaustavi zajapurene i oznojene od ubijanja i načini mir, kao po nekoj volji da se ne kvari radost podmlađenog sunca i ne remeti džakanje ptica u obližnjoj šumi — ne zapuca sve do pred podne. Ni mi, ni oni tamo. Sve se primirilo u tišini, sve čeka odnekud neki prst da popravi zlo i glas da kaže: **dosta je i stoji**. Rovovi ovamo i tamo, kao besmislena, krivudava igra dečurlije. Znao sam i šumu u taj potok. Godinu dana sam mesto kamena međaša proveo na granici, baš tu, kad poče vojna. Kamenom bih dobacio ruševinu karaula u prvom čuperku drveća uz ivicu brda.

— Moj narednik, junačina iz bezbroj bojeva, a nijednom ranjen, koji je i od nas, hoćeš-nećeš, načinio junake da je po vojsci i narodu pucao glas, snuždio se na prečac. Badava mu prolećno sunce na čelo izvuklo kapljice znoja i greje mu razdrljene, runjave grudi. Sve nešto mrmlija za sebe, pretura šakom zemlju na dnu rova i bulji u neravni zid. „Šta je naredniče?“, veli kaplar. „Zao ti bez gužve!“ Nije to, znam da nije, a sve ćutim. Mora biti, mislim, spopao ga onaj od prokletog blaga, jer baš je ovde bilo, a zna se, bogu hvala, kako se za tako šta plaća. Jer savest je i sudija i dželat kome nema ravna.

— Pred podne zapucaše otud. Tek da se razbije tišina, tek da se zna: tu smo i spremni smo. Mom naredniku se zaokrugli oko na prvi pucanj. Zgrabio kaplara za rame, lice mu zemlja, i sve trabunja da ti se smučti slušajući od takvog grmalja kukavne reči: „Gotov sam, kaplare, danas! Poginuću, čuješ! Ovo mi je pisani dan, pazi šta ti kažem!“ Otpljune kaplar: „More, mani! Zar ti da padneš, naredniče, ovako, bez boja, tunjavu, civilaški?“ A narednik samo pilji u nebo, valjda za grešnu dušu prolaza traži, zakopčava koporan ispod guše, kao to da mu bude spas, i otire rukavom znoj...

— Naredi se juriš. Između nas i onih čistina kao dlan, osim iz zemlje iznikla humka što polovi ravnicu. I, da vidiš, iz rovova odovod mi, a oni tamo, što pripucaše prvi, bezglavo u beg. Puškaramo za njima u trku i samo po neku se odazove pucnjem, koliko da zvizne metak mimo glavu i da se kaže: nije bez boja, ako je baš i nogama drago da su što dalje. Ne pogodi nikog. Ovi naši se raspucali, svačovski podvikuju u veselju, trešti od pucnjave i pesme, da rekao bi: vašar je i sad će kolo da se zaveze i izvije poljanom.

— Narednik je napred. Leprša mu ispod kape masna i nećešljana kosa i ori mu se odjednom neprirodno kreštav glas, kojim bi i sudbinu majku da preplaši i nagna u beg. Ali na pola puta, baš pred humkom na koju je slepo naleteo, želeći, u stvari, da je izbegne, a nabasavši baš na nju, izvi se moj narednik ustranu, pa unatrag, kao vrbova grana, i poče da pada. I sve to još u trku, još ono nekoliko koraka što noge, za inač već mrtvom njemu, za neki jezivi osmeh kad se posle priča, nastaviše do same humke, pred kojom i one otkazaše službu životu, koliko da ne bude da mrtvac juriša na žive s rupom u glavi. Ala je dugačak bio taj pad! Ako si video visoki bor kad ga drvoseče pri korenu

poseku i onda mu dugo do zemlje putuje razgranati vrh — tako je bilo. Licem na sred humke ostade narednih da se sleže kao pod kišom sneg.

U starčevom oku plamen zadovoljstva odjednom nadmaši sve. Učuti. I daha traži da nastavi, kao posred čela će me tresnuti tajnom, pa da mi oči pobegnju iz glave i da tri dana ne prozborim ni slova — takvo je to čudo. I smislišvi najzad iza te glavne okuke unapred slučeni put, grune u mene svom baterijom svojih iz potaje topova:

— E tu! Baš tu on i ja zakopasmo onoga od prokletog blaga. Ta humka je bila od zemlje pretekla kad ga potajno, po noći, zatrpasmo bez obeležja i popa, na ničijoj, pograničnoj zemlji, kuda je i vuku zazor da prođe.

Kao kad vetrić pomiluje žeravicu, pa se izvije plamen, ožive i priča i starac. Poslednja snaga o kojoj visi dah pripovedača teškim se disanjem priprema za nerazrešivi i opet od izdisaja ponavljani sukob sa nepremostivom dubinom sve jedne te iste uspomena koja je urasla u čoveka i on je obuhvatio svu, kao što živo drvo rastenjem zagrlji u nj zarivenu šinu. Tako je i tkanje priče odjednom življe i brže, kao pobeći će ne iskaže li se na vreme ili će ponestati snage za kraj.

— Pre godinu i više dana, mislim pre narednikovog pada, stuštila se jedna noć, kako se samo može graničarska noć nadovezati na tmuran dan. Zaspilo, razblatilo, magla se rastegla, a počivši narednik i ja krenuli u patrolu... Sušne li odovod, odonud li mrdne, strese li drvo ljigavim granama, pa zaromore gojne kapi, ili se šinjelom zakačen povuče za nama žbun — obojica se u puške pretvorimo i njušimo trag. U takvoj noći, u mraku što naliva oči, tako da i noga već ne zna kuda bi u vlazi što se već iz čoveka cedi i živog ga pretvara u raskvašen leš, skoro se poljubimo s nečim što tabana kroz tamu. Vrisnem. Narednik onoga šakom po vratu. Vuče ga karauli, a onaj mrmlija, kao: nisam hteo i, eto, slučajilo se, šta možeš...

— Za karaulom plot, pod plotom nas trojica: narednik, trgovac i ja. Ne sećam se baš tačno, na tom mi mesto oanu lo znanje, valjda zbog težine čemera kad ga osetih u ruci. Tek, narednik je ovako složio pogodbu sa uhvaćenim, manjim i jadnijim od miša trgovčićem, koji je švercovao zlato: pola će ostati onom, pola naredniku, a ta polovina opet po pola, valjda, njemu i meni... Uglavnom, govorio je dugo, a malo se šta iz toga razumelo. Ostade da on, narednik — a ja, budala, verovao u njegovo poštenje — otprati trgovca preko polja do šumarka i tamo primi blago. I onaj od blaga je zadovoljan bio, bar činilo se tako. A moj starešina sve zvižduće kroz zube. Ostadoh da čekam, da neko ne izađe iz karaula, a budala bi bio ko se od peći odlepi lomatanja radi kroz onakvu noć...

— Odjednom, pucanj. Jedan, dovoljno rečit i važan, ni daleko ni blizu, u pola polja otprilike, na kraju zajedničkog puta trgovca i moga narednika, odakle se, izgleda, nastavlja samo jedan trag. Počrčim. Isprva, to je trgovčev život što me nagoni u trk. A posle, što bliže mestu, sve zrelije u meni blago, dok najzad, stigavši do ukopljenog nad civilom mog koporanlije narednika, zaduvan i drhtav, jedva izustim: gde je zlato? „Na sigurnom“, zareži starešina. „Kopaj!“

— Sad, tu bi možda bio kraj da je narednik još koji put pomenuo blago. Ujutro pohrlismo onamo. I, zbilja, humka se ispupčila iz zemlje, mada smo dobro prignječili trgovca pod njom da ne ostane traga. I još oko humke naše stope, duboko utisnute u blato, pa narednik za sledećih nekoliko dana zabrani patroliranje u tom pravcu.

— Još jednom sam ga pitao za zlato. I opet me nagnao da čekam, kao bajagi dok kući pođem, onda će da da. I — nikad više...

— Posle je izbio rat i — znaš šta je bilo. Oteo proketo blago, pa i sam proklet na grobu ubijenog ostade i on. Bar da mi je dao moje pola! Bar da je rekao...

U starčevom oku su suze. Kucavica na čelu odskače kao plavičasta guma i grlo naprazno guta nad praznom čašom. I iznenada, opet mu mrtav pogled zakovan za otranci, goli što, raskrečen, od blata li ili katrana, raskvašenom podu. I samo još jedan uzdah beleži kraj priče, u kojoj se za čitav život propuštena prilika vezala za dva mrtvaca:

— Moj naredniče!...

I sad?

Da li da remetim njegovog redosleda tok? Da li da pitam ne bi li i on onako, s rupom u glavi, kao njegov koporanlija narednik, za svoje pola, da mu se obrelo u džepu? Ili bi mu pakost bila tanja? Ili bi danas, ušecerena na opljačkanom blagu, ispredao junačku priču o junačini naredniku iz karaula te i te, koji je junački, u jurišu pao, a kome se, eto, ni spomenika nije našlo u ono ratno vreme...